
Pregled obstoječih kmetijskih ukrepov in pravil, ki so v veljavi na Cerkniškem jezeru in lahko pozitivno vplivajo na močvirsko vegetacijo

Akronim projekta: 101114184 — LIFE22-NAT-SI-LIFE TRSCA

Naloga T.2.1.i

Februar 2024

Projektni partnerji

Sofinancer

Naslov dokumenta:

Pregled obstoječih ukrepov in pravil, ki so v veljavi na Cerknškem jezeru in lahko pozitivno vplivajo na močvirsko vegetacijo

Organizacija in priprava dokumenta:

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
Tobačna ulica 5, 1000 Ljubljana
Kontakt: zrsvn.oe@zrsvn.si

Podatki o financerjih:

Dokumentacija je nastala v okviru projekta **LIFE TRSCA 101114184 — LIFE22-NAT-SI-LIFE TRSCA**, ki ga sofinancira Evropska unija.

Dokument pripravila:

Mateja Žvikart
Kontakt: mateja.zvikart@zrsvn.si

Priporočeno citiranje:

Žvikart, M. (2024): Analiza vpisa kmetijsko-okoljskih ukrepov na SPA Cerknško jezero 2006 – 2023. LIFE TRŠCA WP 2.1.i. Notranjski regijski park, Cerknica, februar 2024. 23 str.

Kazalo

Kazalo	3
Povzetek.....	4
Abstract	5
1. Uvod	6
2. CERKNIŠKO JEZERO	7
2.1. CERKNIŠKO JEZERO KOT NARAVNA VREDNOTA	8
2.2. CERKNIŠKO JEZERO KOT ZAVAROVANO OBMOČJE.....	11
2.3. CERKNIŠKO JEZERO KOT OBMOČJE NATURA 2000	12
2.4. CERKNIŠKO JEZERO KOT EKOLOŠKO POMEMBNO OBMOČJE (EPO).....	12
3. TRENUTNO VELJAVNI UKREPI IN ZAHTEVE ZA OHRANJANJE MOČVIRNE VEGETACIJE V OKVIRU SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE (SKP 2023 - 2027).....	13
3.1. POGOJENOST	15
3.2. SHEME ZA OKOLJE IN PODNEBJE (SOPO).....	17
3.3. KMETIJSKO – OKOLJSKA – PODNEBNA PLAČILA (KOPOP).....	18
4. UGOTOVITVE IN ZAKLJUČKI	22
5. VIRI.....	23

Povzetek

Dokument povzema analizo obstoječih pravil, zahtev in ukrepov, ki trenutno veljajo na projektnem območju Cerknškega jezera in ki prispevajo k ohranjanju ugodnega stanja različnih tipov močvirne vegetacije.

Cerkniško jezero je edinstven življenjski prostor, zato ima to območje več naravovarstvenih statusov. Pravila ravnanja in režimi, kot izhajajo iz statusa naravne vrednote in zavarovanega območja v splošnem sicer prispevajo k ohranjanju močvirne vegetacije, vendar so za njihovo učinkovito varstvo preveč splošni.

Ukrepi, ki so potrebni za zagotavljanje ugodnega ohranitvenega stanja so zaradi sektorskega načina upravljanja območij Natura 2000 vključeni v Strateški načrt 2023-2027. V njem je kar nekaj pravil in ukrepov, ki posredno prispevajo k varstvu močvirne vegetacije ter dve intervenciji, ki ta tip vegetacije ciljno naslavljata. To je standard DKOP2 v okviru Pogojenosti ter KOPOP operacija za ohranjanje močvirij in barij (MOBA).

Analiza je nakazala morebitne težave z določenimi pravili Skupne kmetijske politike, predvsem vprašanje glede deleža površin, ki so vključene v sistem kmetijske politike (GERK) ter zahteva po redni, vsaj 1x letni rabi, ki je lahko za posamezen tip močvirne vegetacije preintenzivna.

V nadaljevanju projektnih aktivnosti so zato načrtovane dodatne analize, ki bodo pokazale velikost morebitnih težav glede pravil SKP in predvsem kako ustrezni so obstoječi ukrepi KOPOP za učinkovito varstvo močvirne vegetacije na projektnem območju Cerknškega jezera.

Abstract

The document summarizes the analysis of the existing rules, requirements and measures that are currently in force in the project area of Cerknjško lake and that contribute to maintaining the favourable condition of various types of marsh vegetation.

Cerkniško lake is a unique living space which has several nature conservation statuses. Requirements and regimes, as derived from the status of natural value and protected area, generally contribute to the conservation of marsh vegetation, but they are too general for their effective protection.

Due to the sectoral management of Natura 2000 areas in Slovenia, the measures necessary to ensure a favourable conservation status are included in the Strategic Plan 2023-2027. It contains quite a few rules and measures that indirectly contribute to the protection of marsh vegetation, as well as two interventions that specifically target this type of vegetation. This is the DKOP2 standard under the Conditionality and the KOPOP operation for the conservation of marshes and swamps (MOBA).

The analysis indicated potential problems with certain rules of the Common Agricultural Policy, especially the question regarding the share of areas that are included in the agricultural policy system (GERK) and with the requirement for regular, at least 1x annual use, which may be too intensive for an individual type of marsh vegetation.

In the continuation of the project activities, additional analyses are planned. These analyses will show the size of potential problems regarding the CAP rules and reveal how appropriate the existing KOPOP measures are for the effective protection of marsh vegetation in the project area of Cerknjško lake.

1. Uvod

Projekt LIFE TRŠCA (LIFE22-NAT-SI-LIFETRSCA) se je pričel izvajati leta 2023. Temeljni namen projekta je izboljšanje upravljanja z močvirno vegetacijo na območju Cerkniškega presihajočega jezera, ki je hkrati tudi habitat za kostanjevko in rjavovratega ponirka.

Podatki o rabi na jezeru kažejo, da je močvirna vegetacija sploh v sušnih letih prepogosto košena, kar ima negativen vpliv ne le na habitatne tipe, temveč tudi na gnezdilni habitat za ptice. Poleg promocije izvajanja prilagojenih kmetijskih praks novih oz. revidiranih obstoječih ukrepov je zato eden glavnih ciljev projekta tudi preprečevanje motenj na gnezdiščih za ptice.

2. CERKNIŠKO JEZERO

Cerkniško jezero je presihajoče jezero v jugozahodni Sloveniji. Površina jezera meri okrog 26km², kar ga ne uvršča le med največja jezera v Sloveniji, temveč tudi Evropi.

Slika 1: Na Cerkniškem jezeru so opredeljeni različni naravovarstveni statusi.

Cerkniško jezero predstavlja edinstven življenjski prostor. Zato ne preseneča, da se območje ponaša z več naravovarstvenimi statusi kot so zavarovano območje, naravna vrednota in območje Natura 2000.

Na območju Cerkniškega jezera se pojavlja več različnih tipov močvirne vegetacije:

- vitalna trstičja,
- trstičja na neoptimalnih rastiščih v kombinaciji z visokimi šaši,
- jezerska okna (depresije z odprto vodno površino, obdane s trstičjem in drugo močvirno vegetacijo),
- združbe visokih šašev,
- obrežna vegetacija,
- jezerska bičkovja.

2.1. CERKNIŠKO JEZERO KOT NARAVNA VREDNOTA

Cerkniško jezero (polje) je po Uredbi o zvrsteh naravnih vrednot (UL RS št. 52/02 s spremembami) opredeljena kot geomorfološka, hidrološka, botanična, zoološka in geološka naravna vrednota državnega pomena. Na območju naravne vrednote je možno izvajati posege in dejavnosti, vendar v obsegu in na način, da se ne uničijo, poškodujejo ali bistveno spremenijo lastnosti zaradi katerih je bila naravna vrednota opredeljena.

V nadaljevanju so predstavljene podrobnejše varstvene usmeritve po zvrsteh naravnih vrednot kot izhajajo iz Uredbe o zvrsteh naravnih vrednot (Uradni list RS, št. 52/02 s spremembami).

Površinske geomorfološke naravne vrednote

1. Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti, se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
2. Zemeljska dela (izravnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje) se na naravni vrednoti izvaja tako, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
3. Odpadkov in drugega materiala, vključno z odpadnim izkopnim ali gradbenim materialom, se ne odlaga ali skladišči na naravni vrednoti.
4. Naravno vrednoto se uredi za obisk javnosti z nadelavo poti, razgledišč, počivališč, postavitvijo ograj, tabel z informacijami, opozorili in podobno, vendar tako, da se bistveno ne spremenijo lastnosti naravne vrednote ter, da je vidna podoba naravne vrednote čim manj spremenjena. Naravno vrednoto ali njen del, ki je posebej občutljiv na fizične učinke hoje, ki jih povzročijo obiskovalci, se uredi tako, da se onemogoči ogrožanje naravne vrednote. Na naravni vrednoti, katere obiskovanje in ogledovanje se prostorsko ne da omejiti ali se pričakuje, da omejitev ne bo učinkovita, se lahko obiskovanje in ogledovanje naravne vrednote ali njenega dela fizično onemogoči.
5. Vegetacijo na naravni vrednoti se lahko odstrani v primeru, da se s tem omogoči dostop, izboljša vidnost ali prepreči vpliv rastlinstva na vrednoto.

Hidrološke naravne vrednote

1. Ne slabša se kvalitete vode, ne spreminja se temperature vode. Onesnaženo vodo se prednostno očisti.
2. Na naravno vrednoto se ne odlaga odpadkov.
3. V obrežno vegetacijo se posega s sekanjem, obsekavanjem, redčenjem, zasajanjem, tako da se bistveno ne spremenijo fizikalne lastnosti obrežja.
4. Prod, pesek, mivka se z obrežja, prodišč, dna struge odvzema v količini in na način, da se ne spremenijo ali bistveno ne spremenijo funkcionalne in vidne lastnosti naravne vrednote.
5. Naravno vrednoto se lahko uredi za obisk javnosti z nadelavo poti, mostov, galerij, razgledišč, počivališč, postavitvijo ograj, tabel z informacijami, opozorili in podobno, vendar tako, da se ne spremenijo lastnosti naravne vrednote ter da je vidna podoba naravne vrednote čim manj spremenjena.

Botanične naravne vrednote

1. Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnih razmer (npr. osuševanje, dviganje ali spuščanje gladine podtalnice, poplavitve), odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje, vključno z odlaganjem odpadnih materialov se izvaja na način, da se bistveno ne spremenijo življenjske razmere na rastišču in da se ohranja rastline, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto.
2. Združbo rastišča se spreminja z izkrčenjem gozda oziroma posameznih dreves, s pogozditvijo, preoravanjem in podobno, le toliko, da se bistveno ne spremenijo življenjske razmere na rastišču.
3. Rastlin se ne nabira, izkoreninja, lomi ali drugače poškoduje ali uničuje, razen za znanstveno-raziskovalno delo v obsegu, ki ne vpliva negativno na stanje populacije in na rastišče.
4. Zraka se ne onesnažuje s prahom, aerosoli ali strupenimi plini, tako da se rastlin ne poškoduje in da se ne slabšajo možnosti za rast.
5. Rastlin se ne požiga.
6. Sestave biocenoze se ne spreminja z vnašanjem rastlin tujerodnih vrst.
7. Na naravni vrednoti se ne uporablja kemičnih sredstev za uničevanje živali in rastlin. Preprečuje se naravno sukcesivno zaraščanje rastišč, če je to strokovno utemeljeno.
8. Na naravni vrednoti, kjer se rastišče vzdržuje s tradicionalno kmetijsko rabo, se upošteva zlasti naslednje usmeritve: način in količina gnojenja se ne spreminjata glede na tradicionalen način gnojenja, na rastišča se ne vnaša mineralnih gnojil, pri času košnje se upošteva življenjski cikel rastlin, po možnosti se kosi po semenitvi, intenzivnosti paše se ne povečuje nad tradicionalno.
9. Naravno vrednoto se lahko uredi za obisk javnosti, vendar na način, ki ne spremeni življenjskih razmer na rastišču.

Zoološke naravne vrednote

1. Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnih razmer (npr. osuševanje, dviganje ali spuščanje gladine podtalnice, poplavitve), odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje, vključno z odlaganjem odpadnih materialov se izvaja na način, da se bistveno ne spremenijo življenjske razmere habitata živali in da se ohranja značilnost habitata in vrste, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto.
2. Posege, dejavnosti in aktivnosti na naravni vrednoti se izvaja tako, da se način in čas opravljanja posegov, dejavnosti in aktivnosti kar najbolj prilagodita življenjskim ciklom živalim; posege, dejavnosti in aktivnosti se izvaja v času, ki ne sovпада z obdobji, ko živali potrebujejo mir, npr. sekanje grmišč se opravlja po gnezditvenem času ptičev, kmetijska in druga opravila, ki lahko uničijo gnezda ali mladiče, se opravljajo po gnezdenju ali poganju mladičev in na način, da se živali lahko umaknejo.
3. Živali se ne vznemirja, preganja, nabira, zastruplja ali drugače uničuje.
4. Sestave zoocenoze se ne spreminja z naseljevanjem živali tujerodnih vrst.
5. Ne slabša se kvalitete površinske in podzemne vode, tako da se ne slabšajo življenjske razmere za živali.
6. Zrak se ne onesnažuje s prahom, aerosoli ali strupenimi plini, tako da se ne slabšajo življenjske razmere za živali.
7. Naravno vrednoto se lahko uredi za obisk javnosti, vendar v času in na način, ki za živali ni moteč.

Geološke naravne vrednote

1. Zemeljska dela (izravnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje, nasipavanje) se na naravni vrednoti izvaja tako, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter, da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
2. Odpadkov in drugega materiala, vključno z odpadnim izkopnim ali gradbenim materialom, se na naravni vrednoti ne odlaga in ne skladišči.
3. Delov naravne vrednote se ne lomi, razbija, odkopava ali odnaša v takem obsegu, da se uniči nahajališče oziroma okrni lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto. Izjemoma se to lahko izvaja v ohranitvene namene, če na nahajališču ni mogoče zagotoviti učinkovitega varstva.
4. Naravno vrednoto se lahko uredi za obisk javnosti z nadelavo poti, razgledišč, počivališč, postavitvijo ograj, tabel z informacijami, opozorili in podobno, vendar tako, da se bistveno ne spremenijo lastnosti naravne vrednote ter da je vidna podoba naravne vrednote čim manj spremenjena. Naravno vrednoto ali njen del, ki je posebej občutljiv na fizične učinke hoje, ki jih povzročijo obiskovalci, se uredi tako, da se onemogoči ogrožanje. Obiskovalce se usmerja na določene poti. Na naravni vrednoti, katere obiskovanje in ogledovanje se prostorsko ne da omejiti ali se pričakuje, da omejitve ne bo učinkovita, se lahko obiskovanje in ogledovanje naravne vrednote ali njenega dela fizično onemogoči.
5. Z namenom preprečitve erozije, neugodnega delovanja atmosferilij in vegetacije se naravno vrednoto lahko fizično zaščiti (prekrije), odstrani vegetacijo in podobno.

Podrobnejših ali specifičnih usmeritev oz. zahtev za varstvo močvirne vegetacije v okviru varstva naravnih vrednot ni.

2.2. CERKNIŠKO JEZERO KOT ZAVAROVANO OBMOČJE

Odlok o Notranjskem regijskem parku (UL RS, št. 75/2002) določa načine ohranjanja biotske raznovrstnosti znotraj zavarovanega območja.

Območje parka je razdeljeno na štiri varstvena območja, eno izmed njih pa je tudi “*Območje travišč in mokrišč*” za katerega je opredeljen naslednji varstveni režim (opomba: navedene le zahteve, ki so vezane tudi na ohranjanje močvirne vegetacije):

- Spreminjati vodni režim, razen v okviru rednega vzdrževanja vodotokov;
- Spreminjati hidrološke značilnosti vodotokov, presihajočega jezera ter zasipati požiralnike; prepoved ne velja za posege naravovarstvenega upravljanja, ki so v skladu s cilji varovanja ogroženih rastlinskih in živalskih vrst;
- Spreminjati morfologijo naravnih strug vodotokov in gospodarsko izkoriščati to vodo;
- Spreminjati kemične lastnosti vodotokov, vodnih teles in tal, kamor ne šteje gnojenje; upravljavec parka lahko omeji gnojenje na nekaterih območjih;
- Zažigati trstičje, travišča in pašniške površine;
- Iztrebiti rastlinsko ali živalsko vrsto;
- Zniževati število rastlin ali živali posameznih populacij ter slabšati njihove življenjske razmere do take mere, da je vrsta ogrožena;
- Habitata populacij rastlinskih ali živalskih vrst je prepovedano namerno, brez opravičljivega razloga uničiti ali poškodovati.

Varstveni režim v več zahtevah posredno prispeva k varstvu močvirne vegetacije, predvsem v smislu ohranjanja vodne dinamike. Neposredno pa je varstvo močvirne vegetacije (trstišč) urejeno le v prepovedi zažiganja.

Na splošno lahko ugotovimo, da zahteve varstvenega režima sicer prispevajo k ohranjanju močvirne vegetacije, vendar so za njeno učinkovito varstvo preveč splošna.

2.3. CERKNIŠKO JEZERO KOT OBMOČJE NATURA 2000

Območja Natura 2000 se v Sloveniji upravljajo sektorsko. To pomeni, da upravljanje oz. izvajanje ukrepov za zagotavljanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov prevzame posamezen sektor.

Močvirna vegetacija, ki je predmet projektnih aktivnosti se na Cerknškem jezeru pojavlja na kmetijskih zemljiščih, vendar ta zemljišča zaradi svojih značilnosti (npr. pogosta poplavljenost, slabe rastne razmere) ne predstavljajo ključnih zemljišč za kmetijsko pridelavo.

Dolgoročni cilji kot izhajajo iz Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023 – 2027 za ohranjanje različnih vrst in habitatnih tipov, ki gradijo ekosistem presihajočega jezera pa so:

- Brez apnenja
- Brez gnojenja
- Brez invazivnih tujerodnih vrst
- Brez paše
- Brez požiganja
- Brez sprememb hidrološkega režima
- Ekstenzivna kmetijska raba (vključno s pozno košnjo po 20.6., 10.7. oz. 1.8.)
- Gosto večletno mezofilno trstišče
- Košnja vsaj 1x/2 leti, največ 2x/leto
- Mozaik košenih in nekošenih travnikov s puščenimi kopicami
- Na območju potencialno vitalnih trstišč brez košnje
- Strukturirana trstišča, del trstišča je potopljen
- Visoko šašje
- Mirne cone

Kmetijstvo v Sloveniji ne pozna načrtovanja z upravljavskimi načrti (kot npr. gozdarstvo), pripravlja pa t. i. *Programe razvoja podeželja oz. Strateške načrte*, ki so po funkciji in vsebini podobni sektorskim načrtom upravljanja. Ukrepi za ohranjanje in izboljševanje stanja vrst in habitatov, vezanih na kmetijsko krajino kot izhajajo iz Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023 - 2027 se tako izvajajo v okviru Strateškega načrta 2023 -2027, ki so podrobneje predstavljeni v poglavju 3.

2.4. CERKNIŠKO JEZERO KOT EKOLOŠKO POMEMBNO OBMOČJE (EPO)

Cerkniško jezero je po Uredbi o ekološko pomembnih območjih (UL RS št. 48/04 s spremembami) opredeljeno tudi kot ekološko pomembno območje (EPO). Za ohranjanje značilnosti EPO se smiselno uporabljajo varstveni cilji, kot veljajo za območje Natura 2000.

3. TRENUTNO VELJAVNI UKREPI IN ZAHTEVE ZA OHRANJANJE MOČVIRNE VEGETACIJE V OKVIRU SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE (SKP 2023 - 2027)

Zaradi sektorskega načina upravljanja z območji Natura 2000 v Sloveniji se ključni ukrepi za zagotavljanje ugodnega stanja vrst in habitatnih tipov v kmetijski kulturni krajini izvajajo preko Skupne kmetijske politike (SKP). Programsko obdobje SKP praviloma traja 7 let, vključuje pa različne intervencije (ukrepe) z različnimi stopnjami obveznosti in zahtevnosti. Za obdobje 2023 -2027 je sprejet Strateški načrt, v katerem so tudi nekatere intervencije in operacije, ki lahko pozitivno vplivajo na ohranjanje močvirne vegetacije.

Za dobro razumevanje delovanja sistema kmetijske politike je potrebno poznati osnovna pravila in ključne intervencije SKP, ki se izvajajo na podlagi dveh vladnih Uredb.

i) Uredba o izvedbi ukrepov kmetijske politike za posamezno leto programskega obdobja (t.i. IAKS uredba) (UL RS št., 20/22 s spremembami)

Uredba IAKS definira pomen posameznih izrazov in aktivnosti ter hkrati določa, da morajo imeti upravičenci do sredstev iz kmetijske politike v Registru kmetijskih gospodarstev (RKG) prijavljene vse površine, ki jih uporabljajo. V kolikor teh površin kmetje ne prijavijo v sistem subvencij, zanje ne morejo uveljavljati ukrepov SKP, niti zanje ne veljajo pravila SKP.

Iz tega določila ni povsem jasno, kako se ta obveza nanaša na npr. močvirne površine, ki jih že do sedaj niso uporabljali (in jih tudi v prihodnje ne nameravajo), so pa njihovi lastniki.

ii) Uredba o neposrednih plačilih iz strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023 - 2027 (UL RS št., 17/2023 s spremembami)

Uredba o neposrednih plačilih med drugim definira pojem “*kmetijska dejavnost*” in določa upravičene površine za prejem subvencij. Poleg proizvodnje se kot kmetijska dejavnost šteje tudi “*vzdrževanje kmetijske površine v stanju, primernem za pašo ali pridelavo, brez pripravljalnih ukrepov, ki presegajo uporabo običajnih kmetijskih metod in strojev*”.

Za vzdrževanje teh površin je potrebno zagotavljati minimalno rabo vsaj 1x/leto, najkasneje do 15. oktobra tekoče leto, izjemoma so v določenih primerih možne tudi izjeme glede minimalne rabe (npr. raba 1x/2 leti).

Upravičene površine za prejem subvencij so orna zemljišča, trajni nasadi in trajni travniki. Površine, na katerih uspeva močvirna vegetacija so opredeljene kot trajni travnik (če so opredeljene kot kmetijske površine). Za trajne travnike so opredeljene površine, ki najmanj 5 let niso bile vključene v kolobarjenje kmetijskega gospodarstva. To pomeni, da se je na površini vsaj 5 let zapored gojila trava.

Strateški načrt 2023 - 2027 sestavljajo številne intervencije in operacije. Med njimi tudi Pogojenost, Shema za podnebje in okolje (SOPO) ter Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (KOPOP) (**Slika 2**). V nadaljevanju pa so predstavljene podrobne vsebine posameznih intervencij, ki so lahko relevantne za ohranjanje močvirne vegetacije.

Slika 2: Arhitektura intervencij Strateškega načrta 2023 – 2027. Pogojenost predstavlja pravila za obvezni standard, na vseh kmetijskih zemljiščih. Shema za okolje in podnebje (SOPO) in Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (KOPOP) pa so nadstandardni prostovoljni ukrepi.

3.1. POGOJENOST

Zahteve v okviru Pogojenosti predstavljajo t.i. osnovni standard (»baseline«) kmetijske prakse. To pomeni, da je njihovo izvajanje za prejemnike neposrednih plačil (subvencij) obvezno.

Z vidika ohranjanja močvirne vegetacije na območju Cerknškega jezera so relevantni naslednji standardi Pogojenosti:

i) **DKOP 2: VAROVANJE MOKRIŠČ IN ŠOTIŠČ**

Zahteve za izvajanje:

- Površine na območju mokrišč in šotišč je prepovedano preoravati, požigati, nasipavati ali kakor koli posegati v zgornjo plast zemljišča/travno rušo.
- Orne površine in površine trajnih nasadov na območju mokrišč in šotišč so obdelane plitvo. Prepovedano jih je požigati ali nasipavati.
- Prepovedano je izkopavanje/izkoriščanje šote.
- Površine na območju mokrišč in šotišč so obdelane vsaj enkrat na dve leti, vendar pa je treba izvajati ukrepe za omejitev širjenja tujerodnih rastlin z invazivnim potencialom in ukrepe za preprečitev širjenja zaraščanja.
- Prepovedano je izsuševanje in spreminjanje vodnih režimov. Vzdrževanje osuševalnih sistemov se izvaja v skladu z letnim programom vzdrževanja, ki ga pripravi Državna javna služba oziroma se vzdržujejo na način, da se ohrani mokrotni značaj površin.
- Na površinah na območju mokrišč in šotišč je prepovedana uporaba organskih in mineralnih gnojil.
- Na kmetijskih površinah znotraj območja mokrišč in šotišč je prepovedana reja na prostem.

ii) **PZR 3: OHRANJANJE PROSTO ŽIVEČIH PTIC**

Zahteve za izvajanje:

- Travniške površine, ki so del DKOP 2 morajo biti obdelane vsaj enkrat v dveh letih.
- Površine trajnega travinja, za katere se v tekočem letu uveljavlja tudi nekatere intervencije KOPOP_BK, morajo biti obdelane vsaj enkrat v dveh letih. Te intervencije so:
 - o Intervencija KOPOP
 - »Posebni traviščni habitati« (HAB),
 - »Traviščni habitati metuljev« (MET),
 - »Steljniki« (STE),
 - »Mokrotni traviščni habitati« (HABM),
 - »Ohranjanje mokrišč in barij« (MOBA),
 - »Suhi kraški travniki in pašniki« (SKTP),
 - »Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov« (VTR) in
 - »Ohranjanje suhih travišč«,
 - o Intervencija »Habitatni tipi in vrste na območjih Natura 2000« (HTV)
 - o Intervencija »Testiranje naravovarstvenih ukrepov na zavarovanih območjih«

iii) PZR 4: OHRANJANJE NARAVNIH HABITATOV TER PROSTO ŽIVEČIH ŽIVALSKIH IN RASTLINSKIH VRST

Zahteve za izvajanje:

- Košnja in/ali mulčenje travniških površin v območju Natura 2000 – habitati, ki poškoduje travno rušo, ni dovoljeno.
- Pred izvedbo novih agromelioracij na območju NATURA 2000 – habitati je treba pridobiti odločbo o uvedbi zahtevne agromelioracije, v skladu z zakonom, ki ureja kmetijska zemljišča, oziroma pozitivno mnenje ZRSVN za druge agromelioracije.

iv) DKOP 8: MINIMALNI DELEŽ NEPROIZVODNIH POVRŠIN, OHRANJANJE KRAJINSKIH ZNAČILNOSTI, OMEJITEV REZANJA MEJIC, OMEJEVANJE TUJERODNIH INVAZIVNIH RASTLINSKIH VRST

Zahteve za izvajanje:

- Na kmetijskih površinah se izvajajo ukrepi za omejitev širjenja (ne sme cveteti ali semeniti oziroma se širiti v primeru lesnih rastlin) tujerodnih rastlin z invazivnim potencialom:
 - o rudbekija/deljenolistna rudbekija (*Rudbeckia laciniata*)
 - o kanadska zlata rozga (*Solidago canadensis*)
 - o orjaška zlata rozga (*Solidago gigantea*)
 - o enoletna suholetnica (*Erigeron annuus*)
 - o ambrozija/pelinolistna žvrklja (*Ambrosia artemisifolia*),
 - o sirska svilnica (*Asclepias syriaca*)
 - o žlezava nedotika (*Impatiens glandulifera*)
 - o navadna barvilnica (*Phytolacca americana*)
 - o veliki pajesen (*Ailanthus altissima*)
 - o dresniki (japonski dresnik (*Fallopia japonica*), češki dresnik (*Fallopia bohemica*), sahalinski dresnik (*Fallopia sachalinensis*)).

v) DKOP 9: PREPOVED PREUSMERITVE ALI ORANJA TRAJNEGA TRAVINJA, OPREDELJENEGA KOT OKOLJSKO OBČUTLJIVO TRAJNO TRAVINJE, NA OBMOČJIH NATURA 2000

Zahteve za izvajanje:

- Prepovedano je spreminjanje ali preoravanje vseh površin trajnih travnikov na območju, ki je določeno kot okoljsko občutljivo znotraj območij NATURA 2000.

3.2. SCHEME ZA OKOLJE IN PODNEBJE (SOPO)

Sheme za podnebje in okolje so nova oblika nadstandardnih kmetijskih praks. Te sheme so zahtevnejše od pogojenosti, a manj zahtevne in širše dostopne kot kmetijsko-okoljsko-podnebna plačila (KOPOP). Pogodbena obveznost traja eno leto, sodelovanje za izvajanje SOPO shem je prostovoljno.

Cilj intervencij SOPO je zajeti čim širši krog kmetov in kmetijskih površin na katerih se naredi dober nastavek za izvajanje zahtevnejših intervencij. SOPO sheme so enostavne intervencije, ki prispevajo k okoljskim, podnebnim in naravovarstvenim ciljem.

Z vidika ohranjanja močvirne vegetacije na območju Cerknškega jezera je relevantna le ena shema SOPO:

i) INP 8.01 Ekstenzivno travinje (EKST)

Shema EKST se izvaja na GERK z vrstami rabe:

- a) 1300 – trajni travnik,
- b) 1320 – travinje z razpršenimi neupravičenimi značilnostmi in
- c) 1222 – ekstenzivni sadovnjak.

Zahteve za izvajanje:

- Obvezno je spravilo travinja, če se izvaja košnja;
- Mulčenje ni dovoljeno;
- Ne glede na prejšnjo alinejo se po končanem obdobju paše po potrebi opravi čistilna košnja, tudi z mulčenjem, vendar se lahko opravi šele po 15. septembru tekočega leta;
- Uporaba mineralnih gnojil in fitofarmaceutskih sredstev ni dovoljena;
- Ni dovoljen prevzem živinskih organskih gnojil iz drugega kmetijskega gospodarstva in uporaba drugih organskih gnojil, ki nimajo izvora iz zadevnega kmetijskega gospodarstva;
- Izvajati se mora na vseh rabah GERK (1300 1320, 1222);
- Izvaja se na območju celotne Republike Slovenije;
- Povprečna letna obtežba z živino mora biti od 0,2 do 0,9 GVŽ na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi na posameznem kmetijskem gospodarstvu v letu izvajanja sheme.

Finančno nadomestilo znaša **45,65 EUR/ha/leto**.

3.3. KMETIJSKO – OKOLJSKA – PODNEBNA PLAČILA (KOPOP)

Kmetijsko – okoljska – podnebna plačila (KOPOP) so ključen sistemski instrument za doseganje naravovarstvenih ciljev v kmetijski kulturni krajini, saj obsegajo tudi operacije za izvajanje prilagojenih kmetijskih praks, ki upoštevajo ekološke zahteve ogroženih vrst in habitatnih tipov. Kmetje se za izvajanje KOPOP odločajo prostovoljno, pogodbeno obveznost pa traja 5 let.

Z vidika ohranjanja močvirne vegetacije na območju Cerkniškega jezera so relevantne naslednje operacije KOPOP, ki se izvajajo na GERK z vrstami rabe 1300 – trajni travnik.

i) **BK.1** Posebni traviščni habitati (HAB)

Zahteve za izvajanje (Intervencija se izvaja v dveh stopnjah zahtevnosti):

a) **BK.1** Stopnja I:

- Košnja in paša sta glede na regionalizacijo dovoljeni od 20.5., 30.5., 10.6., 20.6. oz. 30.6. tekočega leta.
- Mulčenje ni dovoljeno čez vse leto.
- Obvezno je spravilo travinja, če se izvaja košnja.
- Uporaba mineralnih gnojil ni dovoljena.
- Letni vnos dušika iz organskih gnojil ne sme preseči 40 kg na ha.
- V primeru pojavljanja invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst je le-te ob posamičnem pojavljanju treba takoj odstraniti ročno oziroma obvezno izvesti košnjo za omejevanje njihovega širjenja ob upoštevanju časovnih omejitev košnje/paše v okviru te operacije in v skladu z navodili za odstranjevanje.
- Na GERK ne sme biti več kot 30 % površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami.

b) **BK.1** Stopnja II:

- Veljajo vse zahteve v rokih in na območjih, kot veljajo za zahtevnosti Stopnje I.
- za GERK velikosti najmanj 0,3 ha se pusti nepokošen del, ki mora biti širok najmanj 5 m. Nepokošen del travnika mora biti vedno prisoten na travniku. Pokositi se mora vsaj enkrat letno. Košnja nepokošenega dela se lahko izvede samo ob košnji ostalega dela travnika. Na travniku se lahko v enem letu izmenjajo trije nepokošeni deli (prvi je ostal od preteklega leta, drugi po prvi košnji, tretji ob drugi košnji). Nepokošen del mora biti vedno na drugem delu travnika.
- Trava se pospravi v obliki mrve. Siliranje pokošene trave in povijanje trave s folijo (baliranje v silazne bale) nista dovoljena.

Finančno nadomestilo znaša:

stopnja I: **312,90 EUR/ha/leto**

stopnja II: **362,03 EUR/ha/leto**

ii) BK.5 Ohranjanje mokrišč in barij (MOBA)

Zahteve za izvajanje:

- Obvezna je dvakratna košnja v času trajanja obveznosti (v petih letih). Košnji se ne smeta izvajati dve leti zapored.
- Paša, gnojenje in uporaba fitofarmaceutvskih sredstev so prepovedani čez celo leto.
- V primeru pojavljanja invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst je le-te ob posamičnem pojavljanju treba takoj odstraniti ročno oziroma obvezno izvesti košnjo za omejevanje njihovega širjenja v skladu z navodili za odstranjevanje.
- Na GERK ne sme biti več kot 30 % površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami.
- Preprečevati je treba širjenje zaraščanja s sosednjih površin.

Finančno nadomestilo znaša **337,60 EUR/ha/leto**.

iii) BK.11 Obvladovanje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst (ITRV)

Zahteve za izvajanje:

- V operacijo se lahko vključi GERK, na katerem je več kot 30 % površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami.
- Košnjo je treba izvajati najmanj štirikrat letno, obvezno pred cvetenjem invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst.
- Paša ni dovoljena.
- Mulčenje ni dovoljeno.
- Površin z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami ni dovoljeno gnojiti z organskimi in mineralnimi gnojili.
- Invazivne tujerodne rastlinske vrste se po izvedeni košnji odstrani iz travnika in se jih lahko kompostira.
- V četrtem in petem letu izvajanja operacije je treba površino zatraviti s senenim drobirjem iz istega travnika, ki ne vključuje invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst.

Finančno nadomestilo znaša **220,00 EUR/ha/leto**.

iv) **BK.14** Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov (VTR)

Operacija je upravljavsko-rezultatska. Ima upravljavski (osnovni?) del, pri katerem je plačilo odvisno od izvajanja določenih zahtev. Osnovni del je nadgrajen z rezultatskim delom, pri katerem je plačilo odvisno od rezultata, ki je prisotnost kosca.

Zahteve za izvajanje:

Upravljavski del (Izvajajo se v dveh stopnjah zahtevnosti):

a) **BK. 14 Stopnja I:**

Košnja je dovoljena od:

- julija tekočega leta za travnike, na katerih kosec v tekočem letu ni prisoten ali
- avgusta tekočega leta za travnike, na katerih je prisotnost kosca v tekočem letu potrjena z vsakoletnim monitoringom kosca.

Način košnje:

- od sredine travnika navzven ali
- z ene strani travnika proti drugi ali
- od zunanega roba travnika proti sredini
 - o Pri košnji od zunanega roba travnika proti sredini se (na sredini) travnika obvezno pusti t.i. nepokošen rešilni otok, ki na najožjem delu meri od najmanj 10 m, na najširšem pa do največ 20 m.
 - o Rešilni otok mora upravičenec pokositi v tekočem letu, a ne prej kot tri dni po košnji glavnine travnika.
- Gnojenje, paša in mulčenje niso dovoljeni.
- V primerih poplav oziroma izdatne namočenosti tal, ki ne omogočajo strojne obdelave (košnje), mora upravičenec travnike vseeno vzdrževati, saj je rast lesnih vrst (npr. vrba, krhlika) v takih rastnih razmerah zelo bujna. Ker je strojna obdelava (košnja) travnika zaradi namočenosti nemogoča, mora upravičenec v tekočem letu ročno odstraniti mlade poganjke lesnih vrst, zaradi česar je upravičen do polnega plačila.
- V primeru pojavljanja invazivnih tujerodnih rastlinskih vrst je le-te ob posamičnem pojavljanju treba takoj odstraniti ročno oziroma obvezno izvesti interventno košnjo za omejevanje njihovega širjenja ob upoštevanju časovnih omejitev košnje/paše v okviru te operacije in v skladu z navodili za odstranjevanje.
- Na GERK ne sme biti več kot 30 % površine prerasle z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami.

b) **BK. 14 Stopnja II:**

- Izvajajo se vse zahteve, ki veljajo za Stopnjo I.
- Za GERK velikosti najmanj 0,3 ha v tekočem letu površina strnjenelega nepokošenega pasu, ki se pokosi naslednje leto, znaša 5 do 10 % površine travnika.

Rezultatski del (nadgradnja upravljalnega dela):

Pozitiven rezultat predstavlja prisotnost prehranjevalnega in gnezditvenega habitata kosca, ki se ju določi na podlagi lokacije pojočih samcev. Za doseganje rezultata – gnezditvenega oziroma prehranjevalnega habitata kosca – upravičenec prejme plačilo, ki se dodeli v treh stopnjah:

- c) **stopnja – prehranjevalni habitat:** To je območje v radiju 150 m okoli pojočega samca kosca, ki predstavlja njegov življenjski prostor in območje, na katerem se prehranjuje.
- d) **stopnja – gnezditveni habitat:** To je območje v radiju 50 m okoli pojočega samca. Gre za ozko območje, na katerem samec privablja samico in kjer si bo samica naredila gnezdo.
- e) **stopnja – zgostitev populacije:** Območja, kjer so pogoji ugodni in je naravnih virov dovolj, da je mogoče preživeti več posameznih osebkov kosca, so za ptice najboljši predeli travnikov. Na teh območjih pride do t.i. zgostitve populacije, kjer je več prehranjevalnih in gnezditvenih habitatov na istem območju.

Druge zahteve za izvajanje:

- GERK večji od 1 ha upravičenec ob vstopu v operacijo lahko razdeli na dve poljini, ki se pri določanju časovne rabe obravnavata kot dve ločeni enoti.

Finančno nadomestilo znaša:

a) upravljalni del:

- **stopnja I:** košnja od sredine travnika navzven ali od enega roba travnika proti drugemu: **349,99 EUR/ha**
- **stopnja I:** košnja od zunanje strani travnika navznoter s puščanjem nepokošenega rešilnega otoka: **386,59 EUR/ha**
- **stopnja II:** košnja od sredine travnika navzven ali od enega roba travnika proti drugemu in nepokošen pas: **395,49 EUR/ha**
- **stopnja II:** košnja od zunanje strani travnika navznoter s puščanjem nepokošenega rešilnega otoka in nepokošen pas: **432,09 EUR/ha**

b) rezultatski del:*

1. stopnja – **prehranjevalni habitat:** **151,20 EUR/ha**
2. stopnja – **gnezditveni habitat:** **359,10 EUR/ha**
3. stopnja – **zgostitev populacij:**
 - dva prehranjevalna habitata: **302,40 EUR/ha**
 - trije ali več prehranjevalnih habitatov: **456,60 EUR/ha**
 - prehranjevalni habitat in gnezditveni habitat: **510,30 EUR/ha**
 - trije ali več prehranjevalnih in gnezditvenih habitatov: **661,50 EUR/ha**

* Plačilo za doseganje rezultata ni vezano na celoten GERK, temveč le na površino z rezultatom (radij okoli pojočega kosca). Upoštevati je treba tudi, da najvišja plačila za zgostitve v naravi nastopijo razmeroma redko in zaradi drobne parcelacije upravičenec praviloma dobi le delež zneska.

4. UGOTOVITVE IN ZAKLJUČKI

Na podlagi opravljene analize lahko ugotovimo, da varstveni statusi območja kot narave vrednote in/ali zavarovanega območja na splošno prispevajo k ohranjanju močvirne vegetacije, vendar za učinkovito varstvo niso zadostni. Zaradi velikosti in specifičnosti območja bi bila potrebna podrobnejša prostorska umestitev in določene prilagoditve ukrepov, ki pa presegajo možnosti državnih planov in programov. Projekt LIFE TRŠČA je zato več kot dobrodošel, saj nadgrajuje državne plane in programe v smislu omogočanja razvoja in oblikovanja lokalno specifičnih ukrepov.

Trenutno sta v okviru Skupne kmetijske politike (SKP) dve intervenciji že zdaj zelo ciljno naravnani na ohranjanje močvirne vegetacije in sicer standard DKOP 2 v okviru Pogojenosti ter operacija MOBA (Ohranjanje mokrišč in barij) v okviru sheme kmetijsko – okoljsko – podnebni plačil. Operacija MOBA je nova, saj se bo začela izvajati šele v letu 2024. Prva leta izvajanja bodo pokazala, ali so zahteve dovolj ciljno naravnane in kot take ustrezne za specifične pogoje Cerkniškega jezera.

V nadaljevanju projekta je potrebno pripraviti območja razširjenosti močvirne vegetacije, ter analizo GERK-ov na katerih raste. Tako lahko boljše predvidimo obseg pravil in ukrepov SKP, saj ta naslavlja le površine, ki so vključene v GERK. V okviru tega projekta bodo pripravljene podrobnejše analize, ki bodo obravnavale kakšne so zahteve posameznih tipov močvirne vegetacije, za varstvo in dolgoročno ohranjanje. Iz analiz bo tudi razvidno ali so trenutna pravila in ukrepi SKP ustrezen mehanizem varstva močvirne vegetacije za te površine.

Trenutna pravila SKP v osnovi zahtevajo redno, vsaj 1x letno rabo, a ponekod dopuščajo izjeme od tega pravila. Morda te izjeme niso dovolj širne v obsegu ali na način, ki bi bil za ohranjanje posameznega tipa vegetacije potreben, zato bomo v okviru projekta raziskali vse možnosti za ohranjanje biotske pestrosti in kmetijske dejavnosti. Z rednim spremljanjem stanja bomo v okviru projekta spremljali učinek obstoječih ukrepov (npr. učinek operacije MOBA) in jih po potrebi vsebinsko nadgradili, ali pa bomo oblikovali povsem nove operacije, ki bodo zelo ciljno usmerjene k zagotavljanju ugodnega stanja različnih tipov močvirne vegetacije na Cerkniškem jezeru.

5. VIRI

Intervencije, ki prispevajo k ohranjanju naravnih virov, biotske pestrosti in krajine (Priročnik za kmetijske svetovalce). ZRSVN, december 2022.

Odlok o Notranjskem regijskem parku (UL RS, št. 75/2002).

Strateški načrt SKP 2023 – 2027 (<https://skp.si/wp-content/uploads/2023/10/Strateski-nacrt-SKP-2023-2027-2.-sprememba-1.pdf>).

Uredbi o ekološko pomembnih območjih (UL RS št. 48/04 s spremembami).

Uredba o izvedbi ukrepov kmetijske politike za posamezno leto programskega obdobja (t.i. IAKS uredba) (UL RS št., 20/22 s spremembami)

Uredba o neposrednih plačilih iz strateškega načrta skupne kmetijske politike 2023 – 2027 (UL RS, št. 17/23 s spremembami).

Uredba o pravilih pogojenosti (Uradni list RS, št. 166/22 s spremembami).

Uredba o zvrsteh naravnih vrednot (UL RS št. 52/02 s spremembami).